

De verspreiding van de Boomkikker in Oost- en West-Vlaanderen

P. DE FONSECA

Laboratorium voor Oecologie der Dieren, Zoögeografie en Natuurbehoud Rijksuniversiteit Gent

1. Inleiding

Van 1976 tot en met 1979 werd in Oost- en West-Vlaanderen een uitgebreid onderzoek doorgevoerd over de verspreiding van de Amphibia en Reptilia. Aan de hand van de gegevens van BURNY (1976) kon sterk vermoed worden dat de verspreiding van de Boomkikker ofwel zeer disjunct is ofwel herleid tot enkele relictpopulaties.

Onze inventarisatie bevestigde de zeldzaamheid van deze soort, vooral te wijten aan het kwetsbare karakter van zijn voortplantingsplaatsen. Samen met de Rugstreeppad (*Bufo calamita*) behoort de Boomkikker tot de meest bedreigde amfibieën van ons Vlaamse land.

2. Verspreiding in België en de buurlanden. Bekende gegevens.

Het gebied van *Hyla a. arborea* strekt zich uit van Frankrijk en Noord-Spanje tot Zuid-Zweden (inclusief het eiland Gotland), over gans Midden- en Zuid-Europa, naar het Oosten tot de Kaukasus en het Oeralgebied (MERTENS & WARMUTH, 1960).

Britse eilanden: De Boomkikker komt er oorspronkelijk niet voor. De soort werd echter met succes ingevoerd op Wight in 1906 en in Zuid-Hampshire (TAYLOR, 1948, 1963; SMITH, 1973).

Frankrijk: Vooral algemeen in Noordoost- en Oost-Frankrijk. Onze soort komt in de Pyreneeën samen voor met *Hyla meridionalis*. De verspreiding is discontinu (FRETEY, 1975).

West-Duitsland: *Hyla a. arborea* komt voor over heel het land, maar het verspreidingspatroon is zeer discontinu (MULLER, 1976).

Groot-Hertogdom Luxemburg: Vrij zeldzaam, maar over het hele gebied (FERRANT, 1922).

Nederland: VAN WIJK (1951) en VAN DE BUND (1964) geven Noord-Brabant en de Achterhoek, Zeeland en Limburg op als gebieden waar de Boomkikker plaatselijk algemeen is. Recent werd gewag gemaakt van een sterke achteruitgang (BERGMANS en ZUIDERWIJK, 1980).

Boomkikker

België: BAMPS (1894) noemt de Boomkikker zeldzaam over het hele land. Volgens BOULENGER (1921) zou hij op sommige plaatsen in het zuiden van het land vrij algemeen zijn. DE WITTE (1948) neemt deze foutieve bewering over en meldt dat de soort bekend is voor de provincies Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen, Limburg, Henegouwen, Namen en Luxemburg. PARENT (1974 a en b, 1979) toont echter aan dat de Boomkikker helemaal niet algemeen is in het zuiden van het land. De meeste vindplaatsen zijn gelegen in Limburg (benoorden Hasselt), in Antwerpen (ten noordoosten van Antwerpen) en in West-Vlaanderen (Knokke-Heist).

Oost- en West-Vlaanderen:

Collectie K.B.I.N.:

Knokke IX. 1901 (364 E); Torhout 23/27. VI 1953 (2611); Aalst VIII, 1878 (123). Deze vindplaatsen zijn vermeld door DE WITTE (1948). VAN BREE (1960) beschrijft de aanwezigheid van de Boomkikker aan de Belgisch-Nederlandse grens (Knokke-Cadzand). Burny (1976 en in voorbereiding) beschikt over 26 vindplaatsen in de omgeving van Knokke-Heist en in het zuidwestelijk deel van Zeeuws-Vlaanderen. PARENT (1979) neemt bovenstaande gegevens over en vermeldt bovendien een vindplaats rond Bruggen en één te Woumen (De Blankaart).

3. De inventarisatiemethode

De nochtans eenvoudige identificeerbare larven van de Boomkikker zijn vrij moeilijk door middel van schepnetvangsten aan te tonen. De inventarisatie van adulte dieren kan alleen succesvol gebeuren bij nacht tijdens de voortplantingsperiode. Deze duurt hier zelden langer dan drie weken, en begint gewoonlijk de eerste week van mei. Het roepen van de mannetjes is bovendien sterk gebonden aan temperatuur, vochtigheid en lichtsterkte (o.a. SCHNEIDER, 1971). Daar de dieren enkel aan de hand van hun roepen kunnen gelocaliseerd worden, is dus niet iedere nacht in de voortplantingsperiode even geschikt voor de inventarisatie. We hebben ons dus door tijdgebrek moeten beperken tot de studie van die gebieden waar vindplaatsen van deze kikker bekend waren en van de onmiddellijke omgeving ervan. Het gebruik van een geluidsopname als stimulus (door middel van een draagbare bandrecorder Type UHER 4400) heeft het localiseren van paaiplaatsen sterk vergemakkelijkt.

4. Resultaten en discussie

Het veldwerk leverde 17 paaiplaatsen op van de Boomkikker. Daarvan zijn er 6 gecontroleerde meldingen (BURNY, pers. med.). De paaiplaatsen liggen rond Knokke-Heist-Westkapelle (13) en St.-Kruis (Nederland)-Watervliet (4). De vindplaats in het Brugse is niet achterhaalbaar gebleken, en het gegeven over de Blankaart berust wellicht op een vergissing. Er zijn op die plaats geen meldingen bekend van de Boomkikker (o.a. DESENDER, pers. med.).

Uit het regionale cijfer blijkt dat de populatie schomme-

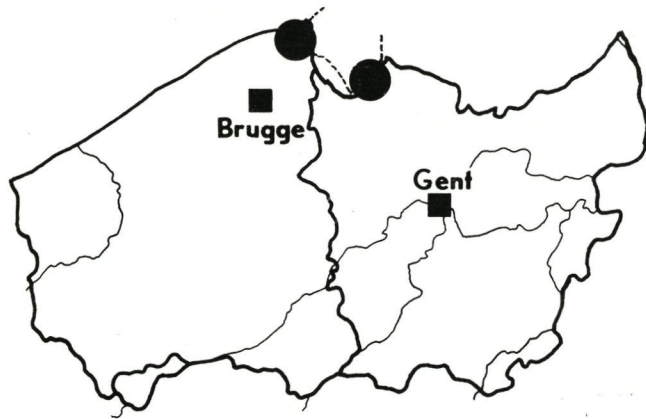
Tabel 1: Maximale aantallen roepende Boomkikkers in de broedseizoenen 1977, 1978, 1979, 1980:

	nr.	1977	1978	1979	1980
Knokke-Heist-	1	7	4	0	0
Westkapelle	2	0	1	0	0
	3	3	3	2	2
	4	1	1	1	0
	5	12	15	7	22
	6	1	1	1	0
	7	2	1	1	0
	8	1	1	0	0
	9	1	2	3	1
	10	1	gedempt	—	—
	11	1	1	0	0
	12	1	1	1	0
	13	1	1	gedempt	—
Totaal		32	32	16	25
St.-Kruis-	14	geen w.	4	6	
Watervliet	15	—	3	2	
	16	—	1	—	
	17	—	1	—	
Totaal			9	8	

lingen vertoont met een duidelijk dalende trend.

De mogelijkheid bestaat, al is die ons inziens vrij klein, dat de Boomkikker in Oost- en West-Vlaanderen nog op andere plaatsen te vinden is. De juiste localisatie van het exemplaar uit de collectie van het K.B.I.N., afkomstig uit de omgeving van Aalst, kon niet achterhaald worden. Enkele nachtexcursies in de streek hebben niets opgeleverd. Naar aanleiding van een zeer oud gegeven (BLANCQUAERT, 1977, pers. med.) werd gezocht in de omgeving van Serskamp. De Boomkikker schijnt er verdwenen te zijn. Een vage melding te Ieper (Palingbeek) (CUVELIER, pers. med., 1977) en te Waasmunster (GOOSSENS, pers. med.) konden niet bevestigd worden.

Er bestaan voldoende getuigenissen (FIEMS, DESCHEE-MAEKER, MESSELY, pers. med.) (en een museum-exemplaar) om aan te nemen dat de Boomkikker voorkwam te Torhout tot een zestal jaren geleden. De drie bekende vindplaatsen konden exact gelocaliseerd worden. Het gebied is voldoende onderzocht om te kunnen besluiten dat deze kikker er verdwenen is. Het is niet uitgesloten dat dit te wijten is aan geluidshinder van de drukke expressweg Roeselare-Brugge. De vindplaatsen zijn er zeer dichtbij gelegen. Op een 15-tal meter afstand konden we de stimulus, voortgebracht door onze bandopnemer, praktisch niet meer horen boven het nachtelijke verkeer. Daar het geluid van de Boomkikker in normale omstandigheden tot op enkele honderden meter hoorbaar is, lijkt het ons aannemelijk dat het territoriale gedrag en de paarvorming door nachtelijk lawaai zodanig

kunnen gehinderd worden dat de soort uitsterft. We hebben echter geen bewijzen om deze argumentatie te staven.

5. Besluit

De enkele gegevens van vroegere datum waarover we beschikken, tonen aan dat het bestand van de Boomkikker in onze gebieden achteruitgaat. Men is tot analoge bevindingen gekomen in West-Duitsland (MULLER, 1976; BLAD, 1978) en in Nederland (VAN ROON, 1973), (BERGMANS & ZUIDERWIJK, 1980). VAN ROON (1973) is van mening dat demping en beoedeling van de voortplantingsplaatsen, het mechanisch maaien van het gras rondom de drinkpoelen en het verdwijnen van de zomerkwartieren (houtwallen) de voornaamste redenen zijn van de achteruitgang. Behalve de door ons aangehaalde punten in dit verband, weten we dat in België populaties leeggeroofd werden door terrariumliefhebbers en dierenhandelaars.

Het geringe aantal gegevens waarover we beschikken laat ons niet toe om enige besluiten te trekken of vergelijkingen te maken over mogelijke verbanden tussen verspreiding en geografische factoren. Alle paaipplaatsen zijn gelegen in de kustvlakte op een hoogteligging lager dan 5 m. Ze liggen op recente afzettingen (1 in de duinen, 16 op Calaisiaan-Duinkerkaan). Fytogeografisch zijn ze alle in het litoraal-fluviatiel district terug te vinden.

6. Literatuur

- ANGEL, F., 1946. Faune de France. 45: Reptiles et Amphibiens. Paris, Lechevalier.
- BAMPS, C., 1894. Faune des reptiles et des batraciens de la province de Limbourg. - Soc. Chorale et Littéraire Les Mélophiles de Hasselt. 30 (52-54): 195-220.
- BERGMANS, W. & ZUIDERWIJK, A., 1980. Amphibieën en Reptielen in Nederland. Wet. Med. K.N.N.V. N° 139.
- BLAD, J., 1978. Untersuchungen zu Ökologie, Raum-Zeit-Einbindung und Funktion von Amphibienpopulationen. Ein Beitrag zum Artenschutzprogramm. - Schr. Reihe für landschaftsflüge und Natuzschuts 18: 1-146.
- BOULENGER, G.A., 1921. Quelques indications sur la distribution en Belgique des Batraciens et Reptiles. - Annales Soc. Roy. Zool. et Malac. de Belg. LII: 114-124.
- BURNY, J., 1976. De Boomkikker: Een zeldzaam bezit van Zeeuwsch-Vlaanderen. - Zeeuws Nieuws 2 (3): 1-3.
- DE FONSECA, P., 1979. De Herpetofauna in Oost- en West-Vlaanderen. Verspreiding in functie van enkele milieufactoren. Doctoraatsverhandeling R.U.G. - niet gepubliceerd.
- DE WITTE, G.F., 1948. Faune de Belgique. Amphibiens et Reptiles. - Patrim. Mus. Roy. Hist. Nat. Belg.
- FERRANT, V., 1922. Faune du Grand-Duché de Luxembourg. Deuxième partie: Amphibiens et Reptiles. - Annexe aux Bull. mens. de la Soc. des Nat. Lux.
- FRETEY, J., 1975. Guide des Reptiles et Batraciens de France. - Paris, Hatier.
- MERTENS, R. & WERMUTH, H., 1960. Die Amphibien und Reptilien Europas. Dritte liste, nach dem Stand vom 1 Januar 1960. - Frankfurt-a-M., Verlag Waldemar Kramer.
- MULLER, P., 1976. Arealveränderungen von Amphibien und Reptilien in der Bundesrepublik Deutschland. - Schr.-R. Vegetationskunde 10: 269-293.
- PARENT, G.H., 1974a. Opmerkingen over de Belgische Herpetofauna. - Terra 10 (3): 38-44.
- PARENT, G.H., 1974b. Mise au point sur l'herpétofaune de la Belgique, du Grand-Duché de Luxembourg et des Territoires adjacents. - Bull. Soc. des Natur. Lux. 79: 79-131.
- PARENT, G.H., 1979. Atlas provisoire commenté de l'herpétofaune de la Belgique et du Grand-Duché de Luxembourg. - Les Natur. Belges 60 (9-10): 251-333.
- SCHNEIDER, H., 1971. Die Steuerung des täglichen Rufbeginns beim Laubfrosch *Hyla arborea arborea*. Oecologia (Berl.) 8: 310-320.
- SMITH, M., 1973. The British Amphibians and Reptiles. - London, Collins. 5e ed.
- TAYLOR, R.M.R., 1948. The distribution of Reptiles and Amphibians in the British Isles, with notes on species recently introduced. - Brit. J. Herp. 1: 1-38.
- VAN BREE, P.J.H., 1960. Aantekeningen over het voorkomen van amfibieën en reptielen in Zeeland en op Goeree-Overflakkee. - De Levende Nat. 63: 58-67.
- VAN DE BUND, C.F., 1964. Vierde Herpetogeografisch verslag. De verspreiding van de reptielen en amfibieën in Nederland. - Lacerta, (R.I.V.O.N. Med. nr. 151).
- VAN ROON, H.D., 1973. Een onderzoek naar de huidige verspreiding van de Boomkikker, *Hyla arborea arborea* (L.) in Twente. - Lacerta 31 (7): 107-115.
- VAN WIJK, D.P., 1951. De verspreiding van de Reptielen en Amphibieën in Nederland. Derde Herpetografisch Verslag. - Lacerta 9 (4): 25-43.